

L'activitat pesquera a Catalunya

Con activitat humana, la pesca pot considerar-se com una activitat de caça i/o de recol·lecció malgrat que té certes similituds amb l'agricultura. A diferència de les dues primeres, la pesca ha esdevingut una activitat econòmica important que avui dia pot tenir un caràcter industrial o bé artesanal, mercantil o de subsistència. D'esbarjo o professional. A Catalunya trobem pesqueres de tots aquests tipus.

Les característiques antropològiques de la pesca són les d'una activitat quotidiana, ja que s'ha de sortir a pescar dia rera dia; logística, pel fet que es desenvolupa a partir d'un punt del litoral d'on se surt i on s'ha de tornar; aleatòria, perquè mai es pot saber què es pescarà; depredadora, en fonamentar-se en la destrucció de les preses. A més a més, és una activitat molt determinada per les condicions meteorològiques; que s'organitza en funció de la rapidesa en què es fa malbé el peix pescat i amb una forta dependència respecte el mercat. La pesca també és una activitat fonamentalment masculina, ja que tradicionalment, i per arreu, els pescadors solen ser homes. La pesca es realitza sobre un medi que no és apropiable privadament: ni el mar, ni els peixos ho són. Pescar demana esforç i coneixements del medi; és un treball arriscat i perillós, on la dependència del pescador davant els elements naturals assoleix una dimensió especial i a voltes fins i tot mística. Per tot això, per a molts, la pesca és quelcom més que una activitat econòmica: és una forma de vida, una forma de veure el món, una forma de conèixer i relacionar-se amb la natura a més d'una forma de guanyar-se la vida.

Les característiques bàsiques del Mar Català són l'alta salinitat, la poca importància dels corrents marins i dels afloraments, a més d'una plataforma continental molt estreta, sobretot a la Costa de Llevant. Aquests elements, juntament amb l'alt índex de poblament humà del litoral, determinen l'existència d'una fauna marina relativament pobra en diversitat i quantitat, fet que no ha permès que es desenvolupés la pesca als nivells d'altres regions del món més riques en recursos pesquers. A Catalunya, l'explotació dels recursos marins es limita fonamentalment al recursos pesquers del seu litoral que són extrets des de la mateixa línia de costa fins a fondàries properes als mil metres. La pesca ha estat des de la prehistòria una font molt important de proteïnes d'origen ani-

Llaut a punt de treure. Foto: F. Llorens. Sant Feliu de Guixols, anys 20

mal i es fonamenta en l'extracció de peixos, cefalòpodes, crustacis i mol·luscs. Aporta al món un 16% del consum total de proteïnes animals.

Entre les espècies d'interès comercial a Catalunya cal distingir el peix blau o pelàgic: sardina, seitó, sorell, verat, bonítol, tonyina i emperador; i el peix blanc o bentònic: besuc, boga, congri, gall, llobarro, llenguado, lluç, llucet, maire, mero, mòllera, orada, pagell, rap, roger i sarg entre els més importants. Els cefalòpodes pescats són el popet, el pop de roca, la sèpia i el calamar. Els crustacis: la gamba, l'escamarlà, el llagostí i la llagosta a més de la garota o garoina, la galera i l'espardenya a un nivell molt menys important. Entre els mol·luscs, el cargol punxenc, la cloïssa, l'escopineta, el musclo, la navalla, l'ostra, la rossellona i la tellerina.

A Catalunya, les modernes embarcacions dedicades a l'arrossegament, l'encerclament i el palangre de fons i de superfície, que requereixen inversions considerables tant pel que fa a la nau, als arts de pesca i a la tecnologia incorporada i que són gestionades des d'una perspectiva empresarial, amb estratègies econòmiques basades en treure el màxim benefici, són les que conformen la flota industrial. Mentre que la denominada tradicionalment flota artesanal és la formada per petites embarcacions, dedicades als arts menors -xarxes, palangres petits, nanses, dragues, però també algunes d'elles a l'arrossegament i a l'encerclament, gestionades com a petites empreses de base familiar, amb estratègies econòmiques flexibles i un reclutament de les tripulacions basat, en molts casos, en les relacions de paren-

tiu.

Al 1999, any del darrer registre de la flota pesquera, hi havia un total de 1565 embarcacions dedicades a la pesca professional a Catalunya. La flota d'arrossegament de fons i la d'encerclament, que són les que tenen un caràcter més industrial representen una tercera part del total de la flota i ocupen la meitat del total de tripulants. El 90% de les embarcacions són de fusta. N'hi ha poques que superen les 100 TRB i més de la meitat de la flota (840) tenen una edat superior als 25 anys, la qual cosa indica que el grau d'envelliment de la flota pesquera amb port base a Catalunya és elevat.

L'arrossegament utilitza un art de pesca anomenat "bou" i l'embarcació que el practica "vaca". El bou és un gran sac de forma tronco-cònica, de mides molt variables, que està unit, a cada banda, amb les portes, uns artefactes que tenen un comportament hidrodinàmic que obren horitzontalment la boca de l'art en ser arrossegat pel fons marí. Uns flotadors obren verticalment la boca de l'art. Amb aquest sistema es capturen peixos i crustacis que viuen més o menys sedentàriament en el fons marí fins a fondàries de 900m. Lògicament aquesta pesquera només es pot realitzar en llocs "nets", sense obstacles, on es pot fer "corre" l'art, essent un sistema de pesca molt poc selectiu. Als llocs habituals de pesca se'ls anomena caladors i els pescadors els van aprenent i memoritzant amb la pràctica. Abans es localitzaven a través de les "senyes" que es transmetien de pares a fills i ara es fa amb l'ajut de la tecnologia.

La teranyina o art de cercol és el sistema responsable de la captura del peix blau. Aquest peix neda formant moles i s'orienta a través de la llum. La tècnica consisteix en una xarxa de 330m de llarg com a màxim i 60m d'alçada que envolta les moles de peix blau prèviament atretes i concentrades per uns focus lluminosos. Una vegada encerclat el banc de peix es tanca la xarxa per la part inferior, com si d'una gran bossa es tractés. Aquest art de pesca està pensat per agafar peixos migratoris que es desplacen per la superfície o entre dues aigües, com l'anxova i la sardina. Aquesta pesquera suposa desplaçaments constants de les embarcacions en busca de les moles i per tant no existeixen caladors concrets, sinó més aviat zones riques en nutrients, com és el cas del golf de Lleó o les mars properes al delta

a la Vall de Solius, a l'Empordà...

Mas Tapiolas

HOTEL · RESTAURANT

Ctra. C-250 km 25,5 - Veïnat de Solius, s/n
Tel. 972 83 70 17 - Fax 972 83 71 34
Central de Reservas: Tel. 972 65 23 63
17246 SOLIUS Santa Cristina d'Aro
e-mail: info@euro-mar.com - www.euro-mar.com

GAVINA *café de l'art*

C/ Notaries, 16 - Tel. 972 60 14 34
PALAMÓS

LLIBRERIA MEDITERRÀNIA

Tel. 972 300478

mediterrania@costa-brava.com

www.costa-brava.com/mediterrania

C/ Tarongeta, 24
PALAFRUGELL

ASSOCIACIÓ FRONT AL MAR

Zona Portuària, s/n.
Apartat 64
17230 PALAMÓS (Girona)
Tel. 972 60 03 92

**L'Associació Front al Mar amb el
1er Centenari
del Port de Palamós**

Estenent xarxes a la platja. Foto: F. Llorens. Sant Feliu de Guíxols, anys 20

de l'Ebre. També es fan servir xarxes de cercol molt grans per pescar les tonyines, però aquestes es pesquen de dia.

El palangre és un art de pesca format per una gran corda o "mare" de la qual pengen els hams. Poden tenir fins a 60Km de llargada amb un màxim de 10 mil hams en el cas del palangre de superfície o de fins a 7km amb un màxim de 3000 hams en el cas del de fons. Aquest art permet agafar peixos blaus migratoris, com bonítols i tonyines, per la superfície o sedentaris sobre el fons, com penegals, molles i congres. En ambdós casos es necessita escar els hams amb d'altres peixos que cal comprar. Pel palangre de fons, els pescadors coneixen caladors, llocs rics de pesca. Les xarxes són arts de pesca molt antics i també molt diversos. Es diferencien entres les que emmellen el peix, en quedar atrapat pel cap en la malla, com les soltes, o les que s'embossen amb un sistema de tres xarxes o tresmall. Amb xarxes s'agafen tot tipus de peixos i també s'agafen crustacis. Un darrer sistema de pesca és el que usen les barques dedicades al marisqueig. Sobre fons nets i a poca profunditat s'arrossega el gànguil que clava les seves pues de ferro sobre la sorra i desclava el marisc.

Històricament els pescadors sempre han estat considerats com a grups marginals. Avui en dia això ja no és així malgrat que continuen essent un col·lectiu poc conegut per la societat. Pel fet de viure en contacte estret amb la natura i dependent d'ella, els pescadors tenen unes formes de vida pròpies i són hereters d'una tradició molt viva.

Fins que la mar no ha demanat una dedicació completa, la fórmula del pescador-pagès ha estat comuna al llarg de la costa catalana. L'home de mar, pescador i mariner segons la conjuntura, també ha estat un terrassà que ha conreat la vinya, l'olivera o l'hortet. Encara ara molts alternen la pesca amb feines en terra, sobretot en el sector serveis i la pesca en les darreres dècades esta servint de refugi laboral en èpoques de crisi. En els últims anys s'han començat a donar problemes per reclutar les tripulacions, sobretot en flotes com el cercol, degut a la duresa del treball, a haver de treballar per les nits i a la irregularitat dels ingressos. Per solucionar-ho s'estan incorporant molts treballadors immigrants, magribins i subsaharians.

Actualment a Catalunya treballen aproximadament uns 6000 pescadors professionals, membres de les 30 Confraries i donats d'alta a la

Seguretat Social. Estan repartits més o menys per igual entre les flotes d'arrossegament, cercol i artesanal malgrat que amb moltes variacions segons les poblacions pesqueres. Tots són homes i només unes poques dones treballen en terra, com a remendadores de xarxes.

Des de l'Edat Mitjana els pescadors s'han hagut d'organitzar per poder arribar a acords sobre qui podia anar a pescar, on i quan es podia anar a pescar, quins arts de pesca es podien emprar, i també per ajudar-se mútuament davant les desgràcies, els abusos i tot tipus de necessitats. Així van nèixer les confraries religioses medievals, els gremis de pescadors de l'època moderna, les mutualitats, les Germandats, els Pòsits, les Associacions de Mariners i d'Armadors, i després de la Guerra Civil, les Confraries de Pescadors contemporànies. Aquestes organitzacions, tal i com les coneixem actualment, van ser creades pel franquisme tot volent recuperar l'esperit de les antigues Confraries i Gremis de Pescadors adaptant-les als nous moments històrics. És curiós observar com, fins fa relativament molt poc temps, el món de la pesca a Catalunya era l'únic sector productiu on treballadors i propietaris o la

MERCAT MUNICIPAL PALAMÓS

el mercat de tots

fes-lo teu

armadors, es trobaven plegats en la mateixa organització per defensar simultàniament els interessos de les dues parts, sense l'aparent necessitat de l'existència d'altres organitzacions com els sindicats o les associacions d'armadors. Si més no, a partir de l'entrada a la Unió Europea, de la transformació radical del mercat del peix i del mercat laboral, de l'esgotament dels recursos, estan apareixent noves formes d'organització, representació i pressió més sectorials, que comencen a configurar el que seran les futures organitzacions del sector.

Una part molt important del treball dels pescadors depèn de com venen el que han pescat, entre d'altres coses perquè no cobren un sou fix, sinó que van "a la part", és a dir, en proporció als guanys obtinguts per la venda de les captures. Antigament, els pescadors venien ells mateixos a peu de barca, a la platja, i, allà on la pesca tenia poca importància, eren les dones dels pescadors les que venien el peix per les cases del poble. A la dècada dels anys trenta els pescadors començaren a organitzar la venda del peix pel sistema de la subhasta. D'aquesta manera els pescadors van assumir la primera etapa del procés de comercialització. Avui, les subhastes, totalment informatitzades en la majoria de ports pesquers de Catalunya, són responsabilitat de les confraries que tenen la concessió de les llotges. Amb la gestió de les llotges del peix, les confraries tenen garantits els ingressos necessaris per desenvolupar les seves tasques i també poden controlar, encara que sigui mínimament, el preu de sortida del peix, ja que els armadors sempre tenen el dret de retirar el peix de la subhasta si no arriba a un preu raonable i poden intentar vendre'l directament. Si més no, amb la gran transformació del comerç del peix que s'està produint arreu del món, en els darrers anys es comença a veure la necessitat de concentrar molt més l'oferta, amb llotges més grans, fet que portarà a la reducció del nombre actual de llotges, la seva connexió en xarxa amb d'altres llotges i la incorporació de sistemes de compra informàtica des de fora una vegada es vagin introduint els processos d'identificació i normalització de les captures. Una particularitat d'aquesta subhasta, que era "cantada" fins als anys vuitanta en la majoria de ports és el preu de sortida és alt i va baixant fins que un dels peixaters l'adquireix abans que ho faci un altre de la competència. És el sistema anomenat a l'holandesa, de dalt a baix. Una vegada venut pel pescador a la subhasta o directament, el peix sol fer llargs recorreguts en terra abans d'arribar al

Recollint estris. Foto: F. Llorens. Sant Feliu de Guíxols, anys 20

plat del consumidor ja que la demanda no sol coincidir, ni en el lloc, ni en la quantitat, amb l'oferta. Una de les característiques més rellevants de la comercialització del peix a Catalunya és que només es pesca aproximadament el 20% del total de peix que es consumeix. La resta s'ha de importar d'altres regions i països i això fa que la comercialització del peix sigui una part molt important de tot el procés.

El creixement de la comercialització ha produït transformacions importants en el nombre i l'especialització dels peixaters, els mitjans de transport i presentació dels productes, i sobretot en el desenvolupament d'un mercat del peix que ja té unes dimensions globals, com ho tenen altres sectors de la producció. D'aquí ve la importància de donar valor afegit al peix fresc pescat a les costes catalanes, amb denominacions d'origen i de qualitat com el "Peix fresc de la Costa", l'"Anxova de l'Escala", la "Gamba de Palamós", la "Sardina de

Tarragona", el "Llagostí de les Cases", etc. Probablement, només amb la revalorització dels productes de la pesca, mitjançant la seva identificació i normalització, el peix pescat a Catalunya podrà competir en un mercat tan globalitzat i el sector extractiu tindrà garantides possibilitats de futur.

Espanya és un dels principals països consumidors de peix del món després de Japó i Portugal, amb uns 48 Kg./hab./any aproximadament, que inclouen mol·luscs, crustacis, salaons i conserves. El peix, sempre ha estat i és una font molt valuosa de proteïnes i grasses per les poblacions costaneres, a més de ser un aliment molt apreciat. Però el consum de peix segueix unes pautes molt diferents arreu del món, des dels pobles veritables menjadors de peix com el Japó, fins a altres en els quals el peix no és gens apreciat. El paper del peix en la dieta alimentària al nostre país ha variat molt al llarg de la història. Sembla ser que inicialment els productes de

la pesca estaven reservats a les classes privilegiades i el poble quasi bé no el tastava. Al llarg de molts segles, les creences religioses no permetien menjar carn d'origen animal per llargs períodes de temps i el peix n'era un bon substitut i per això s'importaven tantes arengades i bacallà del nord d'Europa. Només a partir del desenvolupament de la pesca intensiva amb l'ús dels motors, el peix va passar a ser un aliment també de les classes treballadores de les grans ciutats. A partir de llavors el consum de peix ha anat guanyant cada vegada més importància fins a arribar al moment actual en què, immersos en una societat de consum, el peix no només és una font molt important d'aliment sinó també, un objecte de consum molt valorat. Només cal mirar els preus de certes espècies per Nadal o a l'estiu. Les tendències de consum indiquen que el 70% del peix que es consumeix és fresc, un 20% congelat i un 10% en conserva.

La degradació del litoral mediterrani es deu a una o altra mena d'activitat humana. El litoral pateix la pressió demogràfica, la contaminació, la destrucció de l'hàbitat costaner. També la pesca excessiva té un impacte sobre el medi marí. La pesca ha evolucionat molt en les darreres dècades. L'esforç de pesca ha augmentat molt però el rendiment pesquer, és a dir, la quantitat de peix desembarcat no ha augmentat tant. Dit d'una altra forma: la capacitat de la flota pesquera és un i el límit de la mar n'és un altre. S'ha pensat que la riquesa de la mar era il·limitada. Extreure peix, massa peix, d'un medi fràgil, ha alterat l'ecosistema marí. Hi ha espècies que es poden recuperar bé d'una pesca intensa, mai però d'una sobrepesca excessiva. Altres espècies han anat minvant fins al punt de ser rares i trobar-se només en caladors llunyans. Es redueix l'abundó de peix, minva la mida mitjana de les espècies capturades, se n'agafen unes que no tenen valor comercial, s'esgoten els caladors més propers. Això passa mentre els vaixells són més ràpids, més segurs, més ben equipats, amb instruments de pesca més mortífers, s'apliquen tecnologies expertes. S'imposa el respecte a les mides de les malles, a les profunditats permeses, a les vedes, a no agafar peix immadur, a preservar els fons marins: Només una pesca més racional i responsable pot fer sostenible aquesta activitat en el futur.

JOAN L. ALEGRET
Càtedra d'Estudis Marítims
Universitat de Girona
Ajuntament de Palamós ■

Empreses
col·laboradores de
gasNatural

sergas
2000

LA CALEFACCIÓ

FINANÇADA AMB LA FACTURA DE GAS
I AMB LA MILLOR QUALITAT I SERVEI